

«Ружова заградка» розквітла тридцятий раз

▲ Сцена «Ружової заградки».

З фестивалів, які організують воєводинські русини в Сербії, мабуть, найбільш відомий той, який уже майже шість десятиліть проходить у Руському Керестурі під назвою «Червена ружа». Ружа між нашими братами в цих місцевостях, мабуть,

дуже улюблена, бо і другий визначний фестиваль теж її має в назві – це «Ружова заградка», який цього року в перший день березня в адміністративному центрі Воєводини – Новому Саді – відбувся вже тридцятий раз. Організує його руська

редакція Радіо і телебачення Воєводини і за змістом це конкурс народної пісні, або, точніше, авторських пісень в народному дусі. У «Студію М», звідки велася пряма трансляція концерту, прийшли численні глядачі, серед них і гості зі Словаччини та Хорватії. Перед концертом у фое «Студії М»

▲ Переможець «Ружової заградки» Саня Дивлякович.

було відкрито виставку фотографій Івони Торма Джамич з етнографічними мотивами.

У самому конкурсі прозвучало 14 пісень у виконанні солістів, дуетів та співацьких груп у супроводі оркестру Радіо і телебачення Воєводини та тамбуринового оркестру. Найкращою піснею журі визнала «Шнієм ноци зоз тобу» автора Александра Човса у виконанні Сані Дивлякович, котру ми бачили і на нашій «Маковицькій струні» та на інших наших акціях ще під дівочим прізвиськом Полдругі. Приз глядача одержала Мирела Тимко.

Оскільки йшлося про ювілей фестивалю, то в другій частині концерту організатори пригадали попередні річницькі короткими відеозаписами та чотирнадцятьма

▲ На балі у Вербасі. Зліва Богдан Віславський, – гості зі Словаччини Михайло Іванцо, Павло Богдан, Ладислав Цупер, – Леона Віславська.

до нас, і яким добре відомі майже всі наші центральні акції, але й багато регіональних, тому що відвідини «Горниці», як вони називають край, з якого вийшли їхні предки, їх завжди заряджають новими імпульсами і надією.

Вплив ідей Тараса Шевченка на творчість Ірини Невицької

Голос Тараса Шевченка дзвенів на «Струнах серця» ім. Ірини Невицької не один раз. Величезна увага поета-кріпака, революціонера-демократа до жінки-матері, жінки-трудівниці, наймички і покритки та сиріт викликає емоції жалю і гніву за їхню долю і нелюдське життя

Іван Франко писав: «Історія світової літератури не знає поета, який би став таким послідовним, таким гарячим, таким свідомим оборонцем права жінки на повне і людське життя, яким був Тараса Шевченко».

Жіноча проблематика притягувала увагу і нашої письменниці, самовідданої і сильною духом Ірини Невицької. Вона щиро вболівала за жіночу долю і під великим впливом чоловіка Омеляна Невицького, який мав дуже близькі стосунки з Галичиною, черпала силу волі і духу з Шевченкового «Кобзаря», датованого 1898 роком, який зберігається у фондах Музею української культури у Свиднику з написом – *Власність Омеляна Невицького*.

Ірина Невицька згадує: «Друга половина XIX століття була ренесанцією нашої культури і народного життя. Дух Шевченка стукав на тяжкі двері Карпат... Після 1848-49 року віджили і наші Карпати, зазвучало наше слово, наша пісня у наших горах. Перо наших письменників ворухнулося. Воно будило до праці, до любові рідного слова». У той час ширилося у нас москвофільство. Його газета «Русское слово» писала: «У Прешові перед дома роками зібралися 12 апостолів на «тайное собрание», котрі напроти всяких перепон заклали «Просвіту» (14.X. 1930) і до неї стала горнутися головню молодь, бо ці апостоли – Бігарій, Андрейкович, Кизак, Невицька, Качмар, Зубрицький, Дюлай та ін. сміли висказати наші кривди і правду. Там не чути мадярської бесіди, там не танцюють чардаш. Там ані сліду з такої рускості. Там тільки лекції, декламації, співи, там тільки про народ, про освіту говорять, там якое дуже де-

мократично. Там Шевченка осплавляють, якого по плану школьного реферату і в гр.-кат. препарандії мусять виучувати, але по іншому, бо як можна «спростака» Шевченка виучати і славити».

▲ Василь Касіян «Т. Шевченко і народ», ліноріз (1965).

В газеті «Слово народа», яку закладала й очолювала Ірина Невицька, писалося: «Якби ви Шевченка пізнали, знали б ви його цінити і чистувати, але нам ще до того далеко, точніше, не так далеко, як опасно. Його думка, його чиста душа, його наука та терпіння, його серце і любов до нас високі, бо тоді не були б ви заказали ученикам учительської препарандії на академію в пам'ять Шевченка появитися», – закінчує словами Шевченка: «Бо хто матір забуває, Того Бог карає!»

У тій же газеті «Слово народа» можна прочитати і таке: «Жидовский жебрак язык есть при немецком литературном языке то самое или подобное, что при русском литературном языке есть наречие так называемое украинское... Украинцы испортили красивый литературный язык».

Ірина Невицька на це відповідає: «Вы, господин, дуже помиляєтесь, коли кажете, що українці «безрассудно» испортили красивый русский литературный язык. Шевченко нас учит»:

*Не дурите самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь!*

Ми цього заклик і тримаємось! Не ми, українці, портимо московську мову, а ви, підкарпатські «гасподины».

Історія не повертається, вона повторюється. Вище сказане нагадує нам нашу сучасну сумну ситуацію, коли пасинки наших дідів і прадідів за «шмат гнилої ковбаси» запродали людськість свою і честь та роз'єднали нашу сім'ю єдину, а

(Продовження на 2 стор.)

▲ Пам'ятник жертвам фашизму на березі Дунаю в Новому Саді та вид на Петроварадинську фортецю.

піснями, які заспівали або оригінальні виконавці, або сучасні їхні успішні наслідники. Між ними на сцені ми побачили і декотрих членів колись і у нас відомої та популярної групи «Роса», з котрими після концерту ми згадали і їх концерти у нас та запис аудіокасети в нашому, тоді ще прашівському радіо.

В приміщеннях місцевого культурно-просвітнього товариства ми продовжували в дискусіях з давніми знайо-

Правда, програма делегації Союзу русинів-українців СР у складі Павло Богдан, Михайло Іванцо та Ладислав Цупер була набагато ширша, ніж лише відвідини фестивалю «Ружова заградка». До декотрих її моментів та, зокрема, до життя цієї інтересної етнічної групи ще повернемося в одному з наступних номерів «Нового життя».

–пб–

Фото: Ладислава Цупера, facebook/Leona Vislavski.

**Про новини діяльності
Союзу русинів-українців Словачкої
Республіки, чим живе українська громада
Словаччини можна довідатись, відкривши
фейсбук чи веб-сторінки:**

<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>

<http://www.ukrajinci.sk/index.html>

<https://zakarpattya.net.ua/>

Українську пресу Словаччини – журнали «Дукля», «Веселка» та газету «Нове життя» – можна читати за такою адресою:

4hvyliya.com/zmi.

Книжкову полицю поповнює свіжа книжка про словацько-українські і та українсько-словацькі літературні зв'язки під назвою «Із процесів взаємодії і взаємопізнання» (Пряшів, 2019, 136 стор., ISBN 978-80-971761-7-40), яку видала на днях Співка українських письменників Словаччини. В ній автор – історик літератури і критик Йосиф Шелепець простежує невідомі або маловідомі сторінки

Книжка про невідомі або маловідомі сторінки словацько-українських літературних зв'язків

контактування літератур двох слов'янських народів – словаків та українців. Автор книги пробує заповнити білі плями в історії літературних зв'язків і значною мірою поглиблює відомості, які принесли такі відомі словацькі україністи, як Микола Неврлий, Михайло Мольнар, Андрей Мраз, Ервін Лазар, але й Олена Рудловчак, Михайло Роман, Любиця Бабота, Іван Яцканин та ін.

Йосиф Шелепець простежує паралелі у творчості словака Гуголіна Гавловича та співця Маковиці Олександра Павловича, встановлює перекладача віршів Андрея Сладковича, яким є той же Олександр Павлович, простежує образ словацького олійника у творчості Тараса Шевченка. Тут же Йосиф Шелепець розглядає Шевченкову поему «Сретик», в якій він віддає

велику шану «любомудрові» словаку Шафаріку. Увагу привертають також інші дослідження, в тому числі такі, як «Мазепа у словацькій літературі», «Українська пісня у словацькій читанці», «Українці у Мартина Гаттали», «Словаки та українці у їх взаємному дзеркалі» тощо.

Книжка простежує багаті взаємовпливи в літературі українців і словаків, які і досі недостатньо вивчені. Разом з тим, дослідник доводить, що в окремі історичні епохи створювались і певні стереотипи у взаєминах двох народів і вони «обумовлювали характер словацько-українських та українсько-словацьких взаємовідносин». Сліди цих стереотипів помітні і досі у суспільному житті обох народів.

Нове видання в черговий раз доводить, що історики лі-

тератури українців Словаччини рішучим кроком вплили у вивчення малодосліджених

процесів словацько-українських літературних і культурних взаємин і своїми потенційними інтелектуальними силами авторитетно заявили про себе у справі вивчення контактування словаків та українців.

-мі-

Соловей співає, доки мову має

2000 року ЮНЕСКО проголосило 21 лютого Міжнародним днем материнської мови. Мета цього свята – збереження мовної та культурної різноманітності світу. Необхідність запровадження такого свята очевидна: у світі існує близько 6500 мов, але щомісяця 2 з них зникають. Зникнення мови – не раптовий процес, він триває століттями, а смерть мови настає, коли помирає остання людина, яка розмовляла нею. Разом з мовою назавжди зникає багатющий пласт історії та культури її народу-носія. Не останню роль у цьому явищі відіграли процеси глобалізації та колонізації, вивішивши англійську, китайську, іспанську, арабську та французьку мови у статус глобальних. За словами лінгвіста Девіда Кристала, «існує одна-єдина причина, чому мова стає глобальною – це могутність народу, який нею розмовляє».

Щороку ЮНЕСКО обирає нову актуальну тему свята, цього року стала – «Мова без кордонів». Разом з українською мовою подолали кордони – державні і культурні – й учні Української школи в Братиславі. Міжнародний день материнської мови – чудова нагода нагадати нам усім, що мова – це не просто засіб комунікації та соціалізації, це невід'ємна частина нас як народу, нашої історії та культури. Україна – найбільша серед країн, чия територія розташована повністю у Європі, а за кількіс-

тю населення наближається до Франції. За різними джерелами, від 10 до 15 млн людей українського походження проживають у 38 країнах світу. А це близько чверті всіх українців! Тож географія української мови сьогодні дуже широка: 38 країн на 4 континентах!

Внесок українців у життя тих країн, де вони вирішили розпочати нове життя, помітний і вагомий. Водночас українські громади за кордоном не тільки підтримують зв'язок зі своєю історичною батьківщиною, а й зберігають та популяризують українську мову та культуру у країнах свого проживання: створюють громадські організації, недільні школи, культурні центри, видають українські книги, підручники та періодичні видання.

Важко передбачити майбутнє мови. Тисячі років тому ніхто не міг подумати, що латина стане мертвою мовою. Хто міг сподіватися, що іврит, який протягом століть існував лише в давній письмовій формі, відродиться і у XX столітті стане державною мовою Ізраїлю? Але можна з упевненістю сказати, що мова і народ не існують одне без одного. Тож варто завжди пам'ятати слова геніальної Ліни Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову».

Тетяна Петюренко,
вчителька Української школи в Братиславі.

Вплив ідей Тараса Шевченка на творчість Ірини Невицької

(Закінчення з 1 стор.)

тепер не знають і сперечаються між собою, де писати ї, а де ї та ь.

Тарас Шевченко вважається основоположником української літературної мови, у якій вперше у її системі спостерігаються певні форми її сучасної норми.

Поет вважав єдиною метою свого життя служіння пригнобленому народу:

*Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Постаблю слово.*

Ірина Невицька, захищаючи позиції використання народної мови, перша у нас на Пряшівщині запровадила у друкованому органі «Слово народу» на фонетичній основі писану літературну мову, чим випередила усіх працівників на народно-просвітній ниві і набула собі ворогів у боротьбі за культуру газети. Неправдиві наклепницькі вигадки, щоб її запламувати і знеслати, змусили її покинути Пряшів і переїхати з шістьма дітьми в Ужгород.

За прикладом Т. Шевченка І. Невицька будила наш народ з летаргійного сну, жила глибокою вірою у народ, за який вона, як писала, «готова прийняти найлютіші сраждання, а як прийде час, з успіхом і померти». Це не патетичність, а свідомо самопожертва. Суть цих слів І. Невицька виразила у вірші:

*У горах Карпатах шум смерек згудів...
Топірці іскрили, трембіти заграли:
Мій народі окований, час це славних днів,
Скинть окови ненавиджених панів!*

Ці слова співзвучні з Шевченковими:

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.*

Войовничо-патетичні заклики І. Невицької розбудили і наш народ під татранським старим замком, де згудів майдан відважним кличем:

*Волю для Карпат!
Окова паде! Браття!
З Закарпаття –
Ми один народ!*

Саме у Старій Любовні, у найвіддаленішому кутку нашого регіону, на багатолюдній маніфестації народних мас звучали заклики:

*Двигни руку братам до злуку!
Гартуймо всі духа! Присягаймо!
Братерство, вірність, злуку, рай!*

*Хай живе свобода! Всі за одного,
Один за всіх! – Вставай!*

Народна Рала у Старій Любовні 8.11.1918 р. Одисея нашого народу. (рукопис).

Тарас Шевченко кличе:

*Прозріте, люди, день настає!
Розправте руки, змийте луду.*

В унісон Ірина Невицька закликає:

*Повстань, народі славний!
Словом воєводи гримни:
Вперед! Вперед в завзятий бій!
Твій час, твій час уже наспів!*

Ірина Невицька, як і Тарас Шевченко, закликали народ до єднання:

*Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.*

А Ірина Невицька закликала:

Обнімем народ нещасний!

У газеті «Слово народу» Ірина Невицька пише: «Ми народ поетів. Не дивно... Довголітнє лихоліття нашого народу, неволя, кріпацтво та ін. витворили із сліз його чудову народну поезію, чудову пісню, витворили цілий ряд поетів, які з нашим народом плакали і співали... Але ані один не був для нашого народу тим, ким був Т. Шевченко. Це перший поет європейської мови, це геній України. Він вийшов із бідної української селянської хати, щоб став для українського народу апостолом правди і науки. Нема на цілім культурнім світі і не можна знайти чоловіка, який би за свій народ так багато терпів і який би у своїх писаннях лишив такий вічно живучий спадок, як Шевченко лишив своєму народу». («Слово народу»). Він закликав:

*Свою Україну любіть.
Любіть її... во врем'я люте,
В остатню, тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

У суголоссі з Тарасом Шевченком Ірина Невицька також закликає:

*Любім, діти, землю рідну,
Нашу Верховину!
Батьківщину красну й бідну,
У світі єдину.*

Шевченко вірив у перемогу народу і його щасливе майбутнє, коли

*...на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.*

Зузана ГАНУДЕЛЬ.

До 2012 року в Росії працювала радянська схема історії, в якій українці були «окремим народом, що возз'єднався з російським». Після 2012 року – повернулися до старої імперської схеми, в якій великороси, малороси і білоруси є частками одного російського народу. Але ця теза містить низку фактологічних помилок і спотворень.

У X-XIII століттях всі давньоруські землі користувались у діловодстві й літописанні церковнослов'янською мовою Кирила і Мефодія, яка була солунським діалектом староболгарської мови. Її усі слов'яни розуміли. Зокрема, так писали і в Моравії, частині сучасної Чехії. Але чомусь ніхто не стверджує, що росіяни і чехи – один народ, правда?

Так само можна стверджувати, що італійці, французи, англійці і німці тієї ж доби «були одним народом», тому що у діловодстві всі користувалися латиною.

Є мова розмовна, а є книжна і офіційна. Дослідження сучасного мовознавства стверджують, що у східних слов'ян не було загальної початкової мови. У всіх слов'янських народів – і у південних, і у східних, і у західних – були початкові протодіалекти, які потім перетворилися на сучасні слов'янські мови. Тобто, мовної спільності на побутовому рівні українці й росіяни ніколи не мали.

ВВС, 22 лютого 2020 р.

З'їзд УНРП, що відбувся у Пряшівському «Руському домі», під впливом революційних подій у Східному Закарпатті в прийнятій резолюції вітає і схвалює рішення Мукачівського з'їзду про возз'єднання Закарпатської України з Українською РСР і водночас проголосував незаперечну етнічну єдність населення Пряшівщини з народом Закарпатської України. Вперше за всю свою історію українці Пряшівщини мали змогу засвідчити свою національну зрілість, заявивши свою приналежність до українського народу і обравши свій представницький орган – УНРП.

Реферат українських шкіл (РУШ), а в округах – українські шкільні та культурно-освітні інспекторати. Завдяки активній праці цих установ значно зросла кількість дитячих садків, початкових і середніх шкіл в українських місцевостях краю.

Значну увагу приділяла УНРП молоді наданням матеріальної допомоги місцевим і окружним організаціям СМК, влаштування юнаків і дівчат на державну службу, матеріальне забезпечення учнів середніх і студентів вищих шкіл. На кооперативних началах був заснований Український національ-

▲ Нижня Полянка. Церква свв. Кузьми і Дем'яна, XVIII ст. (К. Дівалд, 1904).

Карпати ще й сьогодні, після сповненого втрат ХХ століття, залишаються величезним заповідником дерев'яної церковної архітектури, що вражає розмаїттям стилів і форм, красою стародавніх споруд. Центральні Карпати населяють етнографічні групи українських горян – гуцули на сході, бойки в центрі й лемки – найзахідніша гілка. Поширення стилів народного будівництва – гуцульського, бойківського і лемківського – доволі точно відповідає територіям розселення цих груп. Цікава річ – варіативність у межах стилю. Наприклад, у трьох частинах Лемківщини – польській, словацькій та українській – склалися три варіанти лемківської церкви: монументальний, з найбільшими церквами і найбільшими можливими вежами – у Польщі, архаїчно простий, з не-

▲ Під час презентації.

великими церквами, милими й наївними, як народна пісня, – у Східній Словаччині та вишукано-елегантний, з елементами маньєризму – на Закарпатті.

Можна лише уявити, яке багатство форм панувало у дерев'яній церковній архітектурі Карпат сто, двісті й більше років тому. Коли в 1750 – 1752 роках єпископ ще не поділеної Мукачівської греко-католицької єпархії Михайло Мануйл Ольшавський за наказом імператриці Марії-Терезії відвідав майже всі

Втрачені церкви

28 лютого 2020 року в СНМ – Музеї української культури відбулась презентація книжки Михайла Сирохмана та Ярослава Джоганика «Втрачені дерев'яні церкви північно-східної Словаччини» (Свидник, 2019 р., 80 стор., ISBN 978-80-89755-74-5). Як ми вже інформували в попередньому номері газети, у книжку включені дерев'яні церкви східного обряду, що перестали існувати, але збереглися на фотографіях, малюнках, а також церкви без зображень.

У вступі, який пропонуємо увазі читачів, автори розповідають про 41 церкву північно-східної Словаччини.

села єпархії, в жупах Земшлін і Шариш налічувалася 21 мурована церква і 274 дерев'яні. Відтоді кількість дерев'яних церков, що не вважалися пам'ятками, лише зменшувалася – насамперед через прагнення громад мати муровані церкви. У шематизмі Пряшівської єпархії 1898 року числиться 59 дерев'яних церков. У ХХ ст. додалися й інші загрози, теж різні в різних частинах Лемківщини. На Закарпатті після приєднання краю до СРСР 1945 року радянський режим розпочав планомірне нищення церков. У Польщі післявоєнне насильницьке виселення лемків з їхніх земель у 1944-1947 роках увінчалася нищенням сіл та руйнуванням церков, а лемківські церкви Східної Словаччини постраждали від обох світових воєн.

У виданні включено дерев'яні церкви східного обряду, що перестали існувати у ХХ столітті в лемківських селах Східної Словаччини, але збереглися на світлинах чи малюнках, а також низку церков без зображень.

▲ Михайло Сирохман.

▲ Ярослав Джоганик.

зображення яких не збереглися. Церкви в Дарі, Прислопі, Петегівцях та Вишньому Грабівці мали одну вежу на західному фасаді.

Зображення вже не існуючих нині церков Пряшівщини зафіксували першовідкривачі цих пам'яток та їхні послідовники – дослідники й пам'яткознавці Корнел Дівалд, Флоріан Заплетал, Рудольф Гулька, Йозеф Видра, Йозеф Полак, Йозеф Ржержіха, Володимир Залозецький, Володимир Січинський та ряд інших.

Водночас слід зазначити, що 6 лемківських церков було врятовано перенесенням в інші місця за часів першої Чехословацької республіки та Чехословацької, коли дерев'яні церкви вже цінувалися як пам'ятки.

(Примітка редакції газети «Нове життя»: частину втрачених дерев'яних церков на Снинщині вдалося відтворити на рисунках за людською пам'яттю. Дані про них і декотрі рисунки опублікував у пресі, в тому числі в газеті «Нове життя», Мирослав Бураль).

Фото: СНМ – МУК.

УНРП – перший представницький орган

75 років тому в Пряшеві виник представницький національно-політичний орган українців Словаччини – Українська Народна Рада Пряшівщини (УНРП). Була заснована 1. 3. 1945 р. в Пряшеві на Першому з'їзді делегатів місцевих і окружних комітетів Пряшівщини. Увазі читачів пропонуємо готувати довідку про діяльність УНРП. Іван Ванат (13.8.1926 – 17.7.2015) готував довідку для «Краєзнавчого словника русинів-українців. Пряшівщина» (Пряшів, 1999), проте вона через різні причини так і не потрапила у словник. Друкується вперше

Редакція.

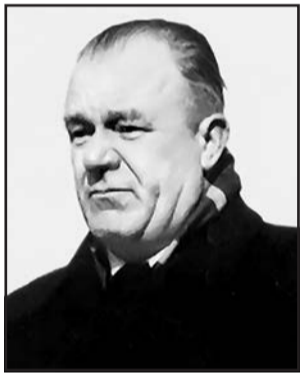
У склад президії увійшло 7 чоловік. Головою УНРП обрано Василя Карамана, заступниками – Петра Бабя та Петра Жидовського, першим (генеральним) секретарем – Івана Рогалю-льківа, секретарем – Діонісія Ройковича, заступником секретаря – Андрія Єдинака, скарбником – Децидерія Миллого. У склад пленуму УНРП увійшло по двоє представників від кожного округу. Друкованим органом УНРП став тижневик «Пряшевщина», що видавався російською та українською мовами.

Українській Народній Раді Пряшівщини прийшлося зразу рішення ряд невідкладних завдань політичного, соціально-економічного та культурного характеру.

3. 3. 1945 р. лідери УНРП передали урядовому уповноваженому ЧСР Ф. Немцю листа на ім'я президента Е. Бенеша, в якому домагалися участі у московських нарадах лідерів чехо-словацьких політичних партій та Словацької Національної Ради (СНР), однак їх вимога була відхилена. Незавидна доля українського населення в розорених війною селах і містечках, помножена гірким політичним досвідом з домюнхенської ЧСР та Словацької держави, орієнтували національно-визвольний рух південнокарпатських українців на Схід, що повністю відповідало логіці історії й народно-демократичної революції в цьому регіоні.

Однак така позиція УНРП викликала немілість до української справи з боку словацьких політиків, яка в наступні роки не обійшлася без негативних наслідків. Після утворення нового уряду ЧСР і проголошення його програми (Кошицька програма) УНРП звернулася до політичних властей у Братиславі і Празі з меморандумом, який становив нову платформу розв'язання українського питання на Пряшівщині у складі ЧСР.

Документ містив вимоги представництва українців у законодавчих органах ЧСР і СНР, відбудови війною розорених областей, налагодження шкільництва та встановлення культурних стосунків з Україною і, зокрема, її Закарпатською областю. Задовольнивши вимоги УНРП, президія СНР визнала за українцями Словаччини право мати 5 депутатів у празькому і братиславському парламентах. Для налагодження шкільництва при Відомстві уповноваженого СНР у справах освіти і культури був створений

▲ Голова УНРП Василь Караман.

ний театр (УНТ) в Пряшеві, що розпочав свою роботу весною 1946 р., та видавництво «Славнига», яке мало свій книжковий магазин та власну друкарню.

3. 11. 1945 р. розпочало роботу Українське відділення Чехо-словацького радіо в Братиславі. Однак найбільш болючим питанням, яке прийшлося вирішувати УНРП, стала відбудова війною розорених областей, особливо Свидницького, Стропківського, Меджилабірського та Снинського округів. Справа в тому, що від самого початку погляди компетентних державних органів на розв'язання цього питання різнилися. Більшість з них сходилася на тому, що населення цих областей треба в рамках обміну населення переселити на Україну. Тому відбудова пограниччя закінчилася аж у 60-х рр.

Посилаючись на масову участь українців Пряшівщини у національно-визвольній боротьбі проти фашизму, великі жертви, які вони принесли за визволення ЧСР, УНРП доклала багато зусиль, щоб домогтися у влади визнання правового суб'єкту української національної меншини і своєї кодифікації в політичній системі ЧСР.

Однак, керуючись засадою двонаціональної держави, влада відхилила всі її проекти на державно-правове становище у відновленій ЧСР. Хоч у лютневих подіях 1948 р. УНРП зайняла однозначну позицію до політичної ситуації в країні, підтримавши уряд К. Готвальда, однак словацькі політичні власті в полютневий період не рахувалися з нею як з представницьким органом українського населення. Вже 9. 12. 1948 р. президія ЦК КПС засудила діяльність УНРП, звинуватила її чільних представників у т. зв. українському буржуазному націоналізмі.

Після того почався розклад УНРП зсередини взаємним звинуваченням її керівних кадрів у зраді ідей соціалізму. Водночас велись підготовчі роботи по створенню нової організації – Культурного союзу українських трудящих (КСУТ). Під тиском партійного і державного апарату президія УНРП (не всенародний з'їзд, якому належало це право) 11. 12. 1952 р. офіційно заявила партійним і державним органам Словаччини про припинення своєї діяльності.

3 архіву редакції.

Результати парламентських виборів

29.2.20202 р. в Словацькій Республіці відбулись парламентські вибори. Найбільше голосів одержав політичний рух – Hnutie OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLANO) (25.02%, 53 крісел в парламенті), на другому місці опинилась партія SMER – SD (18.29%, 38 крісел в парламенті), на третьому місці – SME RODINA (8.24%, 17 крісел), профашистська партія ĽSNS (7.97%, 17 крісел). Як визнана коаліція PS-SPOLU здобула 6.96%, але не потрапила в парламент, бо не досягла необхідних 7%. На дальших місцях опинилася SAS (6.22%, 13 крісел) і ZA ĽUDÍ (5.77%, 12 крісел).

В Пряшівському і Кошицькому краях найбільше голосів теж одержав рух OLANO – 25.63% і 26.28% відповідно.

В окремих округах Пряшів-

ського краю на перших місцях опинилися: Снинський округ – SMER – SD (33.19%), Гуменський – SMER – SD (26.56%), Меджилабірський – SMER – SD (34.22%), Стропківський – SMER – SD (25.67%), Свидницький – SMER – SD (28.05%), Воронівський – SMER – SD (27.64%), Бардіївський – OLANO (26.03%), Пряшівський – OLANO (29.42%), Старолюбівнянський – OLANO (23.51%), Сабинівський – OLANO (26.44%), Левоцький – OLANO (27.36%), Кежмароцький – OLANO (29.46%), Попрадський – OLANO (27.14%),

Провальні результати в окремих округах, в яких проживають русини-українці, одержала промодлярська партія MOST-HÍD, яка позиціонувала себе як захисниця прав національних меншин, проте повністю ігнорувала українців

Словаччини, а її лідер, Бейла Бугар, великі надії у виборах покладав на русинів.

Перепис населення показав значні зміни політичних уподобань виборців у порівнянні з попередніми парламентськими виборами в русько-українських селах в 2016 році, коли в багатьох селах симпатії були на стороні ĽSNS, в тому числі в Цигелці Бардіївського округу (з загальною кількістю 564 жителів в Цигелці проживає 460 ромів). Відлив на виборах 2020 року від партії ĽSNS доводить той факт, що політичному руху OLANO дало перевагу 50 виборців (36,49%), а ĽSNS з 16 голосами (11,67%) опинилася аж на четвертому місці після партій MOST-HÍD 31 голос (22,62%) і SMER – SD з 17 голосами (12,40%).

-мі-

У статтях про Миколу Неврлого або Тараса Шевченка різні автори Словаччини, в тому числі і я, пишуть, що ініціатором побудови пам'ятника Тарасу Шевченкові у Братиславі був Микола Неврлий. Оскільки я був теж причетний до цієї справи, хочу поділитися спогадами про цю неабияку подію.

Справді, Микола Неврлий був ініціатором побудови пам'ятника Тарасу Шевченкові у Братиславі, але виступив з ініціативою як приватна особа, яка ще у 80-х роках минулого століття не була таким авторитетом для відповідних органів міста Братислави, щоб його ініціативою займалися. Після деякого часу він зрозумів, що його ініціатива не буде здійснена, бо Словацька академія наук, де він пра-

весь зріст комісія відступила, бо були на перешкоді високі матеріальні витрати та, може, й інші причини. Було запропоновано побудувати лише погруддя Тараса Шевченка.

Це вже ні від пана Миколи Неврлого, пані Татяни, ані від мене не залежало. Все уже вирішували відповідні органи міста. Справа тяглася уже дуже довго, і я вже не вірив, що пам'ятник буде побудовано. Слід також згадати, що свого часу заступником міністра освіти ССР був наш русин-українець, родом із села Микола, доц. д-р Василь Хома, кандидат наук і, може, був до певної міри заінтересований до побудови пам'ятника хоча б тому, щоб його син архітектор міг взяти участь у його побудові, що й сталося. Чи він наполягав на від-

залишилася в канцелярії Української секції ССП (Руський дім). Я від того дня, коли мене було знято з посади, в канцелярії до сьогодні не був і не знаю, що трапилось взагалі із всією кореспонденцією секції.

Я пам'ятник Т. Шевченку в Братиславі на місці не бачив, лише на фотографії. В Братиславу я їздив лише в Онкологічний інститут, де лежала і померла моя дружина.

Мені стало сумно і боляче, що я потратив стільки енергії, часу, грошей і організатори не запросили мене на відкриття. Може бути, що пані Татяна вже тоді не очолювала відділ культури. З одного боку, я радий, що пам'ятник побудовано Т. Шевченкові, але одночасно сумно і боляче, що не так, як Микола Неврлий, я і пані

Василь Кукольник — правознавець, учений-енциклопедист

До великих уродженців закарпатських українців, які здобули славу за межами рідного краю, належить Василь Григорович Кукольник (30.01.1765 – 18.02.1821). В цьому році пригадуємо 255 років з дня його народження.

30 січня 1765 року на околицях Мукачєва біля князівського замку Кукольників народився Василь Григорович Кукольник. Рід шляхтича Василя Григоровича був із села Кукільники (Червона Русь).

Спочатку було навчання у дяків церковно-приходських шкіл, потім – Львівська богословська семінарія (закінчив у 1787 р.) та Віденський університет (1790). У Відні Василь учився разом із другом усього життя – Іваном Орлаєм. За науками Василь завжди був першим, а Іван – другим; за капостями Іван – перший, Василь – останній.

Після його закінчення працював професором у місцевому королівському лицей (колишня Замойська академія), викладав латиною фізику, природничу історію, агрономію. Був удостоєний ступеня доктора вільних мистецтв, філософії та права. Очолював кафедру природничих наук. Підготував свою першу працю «Економічна справа». Мав Кукольник маєток поблизу Замостя, де вільний час віддавав сільському господарству, вивченню польської та іноземної літератури з економіки, сільського господарства. У Замості він читав лекції з питань сільського господарства. У 1791 році Василь Кукольник видав курс власних лекцій з сільського господарства «Сутність науки сільськогосподарської» – перший польський підручник у галузі сільського господарства.

27-річним Василь одружився з гордовитою красунею полькою Софією Миколаївною, уродженою Пилянкевич. 24-го червня 1795 р. у молодят знайшовся первісток – Павло Васильович Кукольник (1795–1884), а потім у Замості родина збільшилася на трьох синів і донечку Марію.

У 1795-96 рр. Кукольник здійснив поїздку до Німеччини, Чехії та Австрії, відвідав зразкові господарства, ознайомився зі станом агрономічної науки. Узагальнені підсумки подорожі опублікував у Замості у 1798 р. у підручнику «Звід правил економічних згідно з давніми і сучасним економістам, складений для учнівської молоді».

У 1803 р. доктор медицини Іван Орлай запросив друга В. Кукольника разом із М. Балудянським і П. Лодієм на службу до Росії. Наступного року Василь Кукольник із родиною переселився до Петербурга. Був професором Головного Педагогічного Інституту, в якому читав лекції з хімії, фізики, сільського господарства, римського права. Він володів італійською, латиною, німецькою, польською, французькою мовами. Спочатку Кукольник

викладав слов'янською мовою (суміш української, німецької, латини, діалектів). За рік Василь Кукольник вивчив російську і викладав нею, додаючи власні слова для назви понять, предметів.

Уже в кінці року був призначений директором інституту. Водночас упродовж 1805–16 рр. читав римське право у Вищому училищі правознавства; викладав також у 1-й Петербурзькій гімназії та на різноманітних курсах.

У 1809 р. у Кукольників народився найменший син Нестор (1809–1868). За бажанням дружини Кукольник звернувся до царя з проханням бути хрещеним батьком.

У 1813–17 рр. Василь Григорович був придворним викладачем римського та цивільного російського права і польської мови у великих князів Миколи та Михайла Павловичів, за що імператор 29 квітня 1819 р. пожалував невеликий маєток у Віленській губернії (довгострокова оренда).

Дружина з синами щодня проводила в маєтку біля Вільносу багато вільного часу. У 1819 році Василь Григорович брав участь у перетворенні «Головного педагогічного інституту» на «Петербурзький університет», був призначений на кафедру позитивних прав цього закладу.

Кукольник прийняв пропозицію стати першим директором новоствореної Гімназії вищих наук князя Безбородька в м. Ніжин і переїхав в Україну. Офіційно гімназія була відкрита у вересні 1820 року (однак, за деякими даними, на посаду її директора В. Кукольник був призначений ще у 1818–1819). Василь Григорович викладав у гімназії майже всі предмети, передбачені навчальним планом. У Ніжинському лицей навчалися М. В. Гоголь-Яновський, юрист і педагог П. Г. Редкин, письменник Євген Гребінка, Н. В. Кукольник.

Невдовзі Василь Григорович впав у стан глибокої депресії. 18 лютого 1821 р. у Кукольника потьмарився розум; він викинувся з вікна і розбився. Так загинув 56-річний учений-енциклопедист, доктор вільних мистецтв, філософії та права Кукольник Василь Григорович. Батько Павла (історик, поет, драматург), Платона (учитель) та Нестора (прозаїк, поет, драматург) Кукольників.

Ганна ЧЕРКАСЬКА.

Примітка редакції: З наших дослідників життя і діяльності Василя Кукольника розглядала Тамара Байцуря у своїй роботі «Закарпатоукраїнська інтеллігенція в Росії в першій половині XIX в. (Пряшів, 1971).

Дещо про пам'ятник Тарасу Шевченкові у Братиславі

Спогад

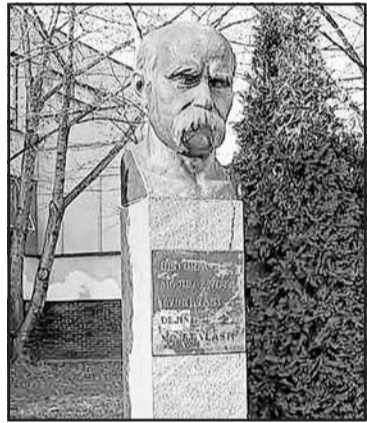
цював рядовим співробітником, його ініціативу не підтримає. Тоді він звернувся до мене як голови Української секції Спілки словацьких письменників (ССП), щоб секція підтримала його ініціативу. Я зразу погодився, і ми потім, десь на початку 80-х років, зустрілися в клубі Спілки словацьких письменників (ССП), куди я приїхав на засідання комітету ССП, якого я був членом. Після засідання комітету з цією ініціативою я познайомився тодішнього голову ССП Яна Соловича. Його не було треба перекопувати. Він був тоді ще й депутатом Словацької Національної Ради та головою її комісії у справах культури і шкільництва. Він порадив мені, як треба поступати, щоб справа побудови рушила з місця та ще й дозволив, щоб я виступав від імені комітету ССП та УС ССП. Таким чином, справа набула офіційного характеру.

Я насамперед зайшов до секретаря ЦК КПС по культурі Л. Пезлара, і він після ознайомлення з проектом погодився. Адже він був колись студентом Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка і не треба було його перекопувати, хто такий Тарас Шевченко. Він мені сказав, що проект підтримає, але треба все з'ясувати з керівництвом міста. Він подзвонив тодішньому першому секретарю КПС міста Братислава Г. Шлапці, який мене підвечір прийняв. Він після мого викладу проекту теж погодився. Він мав тісні і дружні контакти з керівництвом міста Київ, містом-побратимом. Але він теж міг дати лише моральну підтримку. Все залежало від керівництва міста. Він рекомендував мені, щоб я насамперед все обговорив і підготував матеріали на ухвалення з відділом культури Národného výboru Hlavného mesta Bratislava. Тоді завідувачкою відділом була дуже приємна, гарна і культурована жінка на ім'я Татяна (прізвище я забув, адже від того часу пройшло більше ніж 40 бурхливих років), яка, очевидно, вже була інформована, бо вона мене прийняла дуже чемно, дружно. Я приніс їй букет квітів, цукерки і якийсь український сувенір. Між іншим, сказала, що була в Києві і він їй сподобався...

Микола Неврлий пропонував побудувати пам'ятник Шевченкові, на якому був би на весь зріст. Я з тим теж погодився. Пані Татяна прийняла нашу пропозицію. Ми разом склали план проекту побудови. Весь матеріал мала допрацювати пані Татяна з колективом для ухвалення Національним комітетом столиці Братислава (NV hl. mesta Bratislava).

Так перший крок був зроблено. Всі відповідальні органи погодилися з побудовою. Другий крок був, де побудувати пам'ятник у місті, щоб відповідало значенню Т. Шевченка. Тим мала займатися відповідна комісія міста. Після становлення місця треба було роздобути гроші приблизно один мільйон тодішніх крон. Спочатку ми думали, що пам'ятник Т. Шевченку виготовлять у Києві українські скульптори. Потім від того відповідна комісія відступила. Найбільшою проблемою були гроші. Від пам'ятника на

повідні органи, щоб пам'ятник було побудовано у Братиславі, чи ні, не можу сказати, бо не знаю. (Я ніколи не розмовляв з В. Хомаю на цю тему, бо не був з ним ніколи у дружніх від-

▲ Пам'ятник Тарасу Шевченкові в Братиславі.

носинах, хоч ми вперше зустрілись у Ленінграді, де він вчився, десь 1954 чи 1955 року і цей стан тривав весь час аж до його кончини). Також не можу сказати, чи доц. д-р Володимир Черевка, кандидат наук (теж наш земляк, родом із Рошковице, який працював в ЦК КПС і був свого часу заступником міністра культури СР в ці роки), якоюсь мірою допоміг побудові пам'ятника. Якоюсь не доводилось говорити з ним на цю тему. (Я тоді приїздив у Братиславу лише на засідання комітету ССП чи на якісь семінари чи конференції, і я був лімітований відльотом літака тощо).

Ускладнював ситуацію і той факт, що у Братиславі не було тоді ані посольства, ані консульства України, бо Україна була у складі СРСР. Консульство СРСР не було дуже заінтересоване у побудові пам'ятника Тарасу Шевченкові, бо у Братиславі не було пам'ятника Олександрові Пушкіну або іншому російському діячу, і постало питання, чому саме Т. Шевченкові має бути перше побудований пам'ятник...

Я ще кілька раз з квітами і цукерками заходив до пані Татяни за інформаціями, але вона теж була нещасна, що справа затяглася, бо перший заду був, щоб пам'ятник було відкрито до 125-річчя від дня смерті Т. Шевченка. Казала, що як справа зрушиться з місця, подзвонить. Але дзвінка не було і не було. Я розчарувався і не вірив, що колись буде у Братиславі побудований пам'ятник Т. Шевченкові.

Нарешті, пам'ятник було побудовано, завдяки саме таким людям, як пані Татяна, товариші Пезлар, Шлапка, Солович та інші, не кажучи вже про ініціативу М. Неврлого. Відкриття пам'ятника відбулось, здається, аж у березні 1990 року, і мене не було запрошено на його відкриття, бо у січні 1990 року мене було знято з посади голови Української секції Спілки словацьких письменників. Головою став Василь Дацей. Чи він був або ні на відкритті пам'ятника, я не знаю.

Вся кореспонденція між Українською секцією ССП і відповідними органами міста Братислава чи Праги

Татяна думали і опрацювали проект пам'ятника. Гадаю, що Т. Шевченко заслуговує пам'ятник на весь зріст, бо не лише тому, що присвятив одну із своїх чудових поем «Єретик» саме словачку Павлові Йозефові Шафаріку, але й тому, що був прихильником дружби між усіма слов'янськими народами.

До речі, Україна теж досі не віддячилась П. Й. Шафарікові пам'ятником, тому Шафарікові, який, як мало хто із європейців у роки шаленого переслідування української мови і культури в Росії, на весь світ заявив, що українська мова – це мова окрема, самостійна, а не діалект російської мови. Ми можемо додати, що українська мова далеко старіша за російську.

Микола Неврлий був ще ініціатором дальшої важливої справи, а саме, щоб Міністерство транспорту зв'язку ЧСФР випустило марку, присвячену Тарасу Шевченкові до 125-річчя від дня його смерті. Він спочатку теж звернувся до згаданого міністерства і потім знов до мене по телефону, називаючи мене тоді Михайликом, щоб Українська секція ССП звернулася до Федерального міністерства транспорту та зв'язку з листом та обґрунтувала потребу випуску такої марки. Це я зробив. Марка з портретом Т. Шевченка була випущена, але мені здається, що в обмеженій кількості, бо не набула якогось широкого розповсюдження. Наприклад, я її у Пряшеві та Братиславі не зміг купити. Одержав всього 5 штук, які я вислав в Україну – Музеям Т. Г. Шевченка, Спілці письменників України.

Останньою ініціативою, з якою М. Неврлий звернувся до мене, було написання спільної статті для журналу «Slovenský přehled» про розвиток українистики в Словаччині після 1990 року. Ми її написали і була надрукована у згаданому журналі 2006 року № 1 та в журналі «Дукля», 2006, № 2. Знаю, що Микола Неврлий був автором багатьох ініціатив. Наприклад, інсталяція меморіальної дошки Г. Сковороді у Братиславі. Я згадав лише ті ініціативи, які мені довелось разом з ним здійснювати, інші мене інспірували у мої подальшій роботі, зокрема у пропагуванні української літератури в Словаччині. Завдяки його ініціативі вийшло чимало творів українських авторів словацькою мовою.

Може однозначно твердити, що без ініціативи М. Неврлого не було б пам'ятника Т. Шевченкові в Братиславі, не було б і марки Т. Шевченка, меморіальної дошки Г. Сковороди, вище наведеної нашої спільної статті і виходу словацькою мовою багатьох творів українських авторів, в тому числі й творів Т. Шевченка та статей про українську літературу.

За те належить йому велика подяка та пошана. Він може послужити прикладом для молодшої генерації українців Словаччини бути настирливими, винахідливими і шукати всі можливі шляхи, як пропагувати і наближати словачкам українську культуру, в тому числі і літературу.

Михайло РОМАН.

Анатолій Кралицький

Князь Лаборець (уринок)

У попередньому номері нашої газети ми пригадали життя і творчість письменника, історика, церковного діяча Анатолія Кралицького (1835 – 1894). У цьому номері пропонуємо увазі читачів уринок з повісті «Князь Лаборець» (що має вісім частин, переклад Івана Долгоша).

Повість «Князь Лаборець» Анатолій Кралицький написав і закінчив у Марія-Повчі 10 березня 1863 р.

I
Фу! Які погані були ті часи, з яких випикуємо цю маленьку повість. Люди громадами, цілі народи покидали свою рідну землю і шукали кращої на чужині. Мабуть, бачили ви, мої милі читачі, як циганська сім'я, коли на доїсть їй в одному селі, переноситься в інше. Ось попереду крокує поважна голова сім'ї, старий циган і несе пару молотків, дуфало – ковальський міх і дірявий котел. За ним – шановна його жінка з півтучетом (б) благонадійних потомків Фараона на плечах, і ось із плати видно лише чорні кудлаті головки. Навколо матері підсакають собі чотири хлопчики, та так легенько, як то бувало Адам у раю. Кожний з них несе то горщик, то миску, то скрипку, смик і інше господарське знаряддя. Аж нарешті похід замикають собачка і маленьке поросся.

Знаю, подумає собі дехто з читачів: «Аж ось куди він хоче нас повести, просто під циганський шатор». – Ні, борони боже, я поведу у княжий двір. Бо знайте, мали і ми, підкарпатці, своїх колись то князів.

А то, що першій надав циганській родині, то тільки тому, що хотів вашу увагу перенести в далеке минуле, в ті часи, коли відбувався дуже славний в історії перехід народів від четвертого майже до дев'ятого століття, бо, як то бачите, це похоронило нашу самостійність.

Не зовсім так мирно, як наведено вище і не так малочисленно, як циганська сім'я, ходилося, але тисячами та ще й з мечем.

895 рік писали по Христі, коли я прошу своїх читачів, щоб супроводили мене до Ужгородського замку князя Лаборця.

Земля, на якій ми тепер живемо і боремося за свої права і народність, називалася в той час Паинонія, бо була вільною. Житель гордо показував і казав на свого співжителя: Панно-н-і-я, всі ми панове. Нашими руськими предками володів старенький Лаборець. По крутий Ваг словенам прикази давав великий Святополк. Між Вагом, Дунаєм і Тисою прикази давав болгарам Золан. Від Мароша аж до Тиси теж болгарам давав прикази Глад. Та бог знає, скільки ще було дрібних володарів на нашій землі. Всі вони називалися Панами, а свою землю – Паинонія. Все минулося. Прийшли гунни-мадяри та стали називати її Гуннія, а тепер Мадярщина...

VII

Ранком, коли сонце стало висуватися з-за високих хребтів відвічних Карпат, Ужгород з усіх сторін обступлений був уже кочуючими гістми... Половці добивалися замкових мурів, ставили вежі з дерева, ламали стіни могутніми залізними баранами і кидалися на окопи... Але зверху стрічали ненадійний опір, споєн з відчайнною лютьстю. Стріли сипалися дощем... В церквах заєдно плакали дзвони тупим сумним плачем. Архієрей стояв на колінах у підніжжя престолу і підносили старечі трясучі руки вгору до небес, просячи о всевишню поміч... В церкві і живого духа немає, він сам на себе залишений. Не окужає його світла причета церковного... Той тепер на валах кидає важкі скали на ворога. А дзвони так жалібно заводять, що аж серце крається. Та недаремно, бо весь Ужгород на ногах, в окопах. Діти, жінки носять каміння, кип'яток і ллють на голови наїзників. Але все ж таки невдало, годі зробити те, що противне такому числу.

На окопах із сходу показуються уже пристрижені половецькі чуби... Руські льви кидаються на них і стрімголов штовхають їх назад у глибину. – Що ж? – кричить розлютований натовп, – ми падаємо, а Славолуб спокійно собі лежить в холодку. За ним!

І натовп погнався до в'язниці. Схопили Славолуба декілька розгарячених воїнів та й вивели на площу. Маса чорні згаряча кинулася на нього, хоча живцем роздерти його. Але воїни не захотіли, вони судили йому гіршої смерті. Привели його до окопів та й скинули у позіхаючу глибину...

Але тоді мадяри роєм спалилися в місто... Віра опустила додолу меч, стала стовпом та й склонила голову на груди старого батька, який стояв біля неї.

– Спасайтеся, – кричали крайники.
– Спасайтеся, кажу і я, – озвався знову Половець, відомий нам уже Українець. – Приведіть коней, – продовжував він серед загальної метушні. Привели якнайшвидше, але тільки двох, більше не було часу. На одного сів Українець і княжа дочка, а на другого висадили старого князя... Відчинилися північні ворота і наші втікачі пролетіли через них з швидкістю блискавки.

– Куди? – спитав Українець Віру через хвилину, але уже за Ужгородом, тримаючи за уздечки коня, на якому сидів старий князь.

– Просто до Земплинського замку, там на північ! – відповіла йому Віра. Між тим лукавий Славолуб, якого хоч скинули з валу, але однак не вбили, бо впав на ноги, замітив тепер втечу князя з дочкою, наговорив половців та нумо навздогін за ними.

Віра випадково подивилась назад і з страхом закричала: «Ох, нас переслідують! Кінець нам!»

Лаборець, почувши це, зігнувся і впав під ноги коня. Мадяри уже за п'ятами... Лаборець спійманий, але Віра зникла.

Над крутими течіями Свіржави великий натовп мадярського народу. Переможні голоси розносяться по горах і дібровах. Всюди прославляється ім'я Гадури... Там стоїть і зрадник Славолуб. Тепер він уже не Славолуб, а Губа: губою своєю він згубив рід свій, своє слов'янське плем'я! Другого дня пускав і він кров із ліктя, як клятву вірності Арпаду, сину Альмуса (Альмоша), наступнику того же!..

А що ж Лаборець?
Лаборець повішений на вербі, висить трупом над хвилями Свіржави. Хижі ворони літають понад його головою і клюють його в мертве чоло... Мадярський натовп сунеться до Тарцалу і залишає після себе сум і спустошення.

Кінець Ужгороду і князівству руському. Все пропало!
На третій день прийшла Віра з Українцем і декількома крайниками віддати послідню честь останньому князю Ужгородському. Похоронили його на тім же місці над Свіржавою і назвали нещасливу ріку Свіржаву Лаборцем.

Віра потім вийшла заміж за доброго Українця. Жили літа свої спокійно в одному-єдиному будиночку у підніжжі високих Карпат. Вигодували здорових діточок і в глибокій старості переселилися до батьків своїх.

Сторінки минулого (2)

АМБРУШІВЦІ – AMBRUŠOVCE (складова частина Оленикова, окр. Сабинів)

Невелике забуте поселення з красивими дерев'яними хатами в прекрасному оточенні гірського масиву Чергова. Разом з давніми руськими поселеннями Майдан і Баране Амб-

рушівці нині є складовою частиною Оленикова (оф. назва Olejníkov). Статистика фіксує у 1921 році 10 жителів Амбрушівців, Майдан мав 12 жителів, а Баране – 8. Мешканці Амбрушівців займалися традиційним землеробством, працювали в лісах, спалювали деревне

АНДРІЙОВА – ANDREJOVÁ (окр. Бардіїв)

Andras Vagasa (1355), Endreuágása (1414), Andreowa (1618), Andrašowce (1786), Andrejová (1808).

Стат.: 1860 – 360 жит., 1881 – 386, 1890 – 389, 1900 – 379, 1910 – 401; 1921 – 77 буд., 409 жит., з т. 45 чсл., 362 рус., 407 гр.-кат.; 1930 – 427, 5 слов., 418 рос., 7 р.-кат., 420 гр.-кат., 1940 – 456, 1948 – 390, 1950 – 388, з т. 103 слов., 285 рос., 12 р.-кат., 375 гр.-кат., 1 прав., 1961 – 421, 1970 – 405, 1980 – 352, з т. 204 слов., 148 укр.; 1991 – 100 буд. (9 незас.), 300 жит., з т. 217 слов., 1 чех., 36 рус., 39 укр.; 221 гр.-кат., 10 прав., 26 р.-кат., 36 невст., 2001 – 306, з т. 154 слов., 58 рус., 30 укр., 25 р.-кат., 245 гр.-кат., 15 прав., 2011 – 362 жит., з т. 208 слов., 1 угор., 24 ром., 67 рус., 10 укр., 1 пол., 1 інш., 50 невст., 44 р.-кат., 232 гр.-кат., 19 прав., 1 евангел. авсбург., реформ. – 1, 15 без віросп., 50 невст., 2013 – 367 жит., 2017 – 365 жит.

Пл. хот. 1166 га.
Село засноване в кінці XIII – поч. XIV ст. Перша письмова згадка – з 1355 р. У XIV ст. село належало смільнянським панам, у XV-XVI ст. – Маковицькому панству. Ймовірно, названо село за поселенцями із шолтисом Андрієм. В кінці XV ст. спустошене польським військом. В XVI ст. знову заселене. В 1600 р. мала шолтиса (якому належав млин) і 16 будинків. Маковицьке панство тут заснувало рибники. Жителі займалися хліборобством, лісоробством. Після 1711 р. село знову було спустошене. В 1787 р. Андрійова вже мала 80 будинків, 454 жителів, у 1828 р. – 84 будинків, 621 жителя. Село страдало від різних хвороб, в 1812 р. тут спалахнула холера, яка забрала життя бага-

тьох жителів. Від 1870 року Андрійова відома великою міграцією населення в США і Канаду. Переселялись цілі сім'ї. У XIX ст. в селі було поширене кошикарство, яке існувало і в 1-ій пол. XX ст. В 1947 р. в рамках оптації в Україну переселились 42 особи (11 родин).

Від 1950 р. в Андрійовій діяла сільськогосподарська артіль – ЄСГА. У повоєнних роках селяни працювали у сільському господарстві, заводах Бардієва і Кошиць. Село було визволене 19 січня 1945 р. Першим головою Місцевого національного комітету (МНК) був Юрій Петруш. 17 грудня 1949 р. в селі була запроваджена електрика. 12 січня 1974 р. було відкрито Будинок культури.

З 1600 р. в селі реєстрована школа. Першим відомим дяком-учителем, який діяв у селі довгі роки, був Василь Чисарик. Після нього вчив Николой Ставровський, який народився в 1859 році. В новій мурованій школі почав вчити Юрій Качмар. В селі він прожив майже сорок років. В 1900 р. з 368 жителів було 114 письменних, що на той час не знаходимо ні в одному навколишньому селі. Юрій Качмар помер 4 жовтня 1930 р. і його поховано в Андрійовій. Довше вчив в селі і його син Микола Качмар. В 1953 р. прийшов в школу Вікентій Федор, який разом з жінкою Марією, також учителькою, подбав про значне піднесення культурного рівня села.

Додаймо, що початкова школа була відкрита у 1945 р., 1948 р. – дитячий садок. З 1955 р. учні 5-8 кл. відвідували школу у Бардієві. Згодом школа припинила існування через малу кількість учнів. У

вугілля, розвивали домашнє ремесло (гонти (šindle), різне начиння, жолоби, сани). Першими поселенцями були лісоруби. У 1960-х роках поселення Амбрушівці та Баране були покинуті жителями. Дерев'яні хрести з кириличним написом – ІНЦІ (Ісус Назаретський – Цар Іудейський), що дійшли до наших днів, засвідчують конфесіональну і етнічну належність колишніх жителів.

1986 р. через малу кількість дітей перестав існувати і дитсадок.

Православна церква в селі була задокументована вже в 1492 р. В 1639 році згоріла і на її місці була збудована нова, теж дерев'яна, яка згоріла в 1882 р. (М. Дубай). Кам'яна церква Діви Марії збудована 1893 р., каплиця – в 1763 р. Церковна метрика ведеться з 1831 р.

В Андрійовій народилися хореограф Іван Чисарик (1929 – 1991) та педагог Йосиф Танчин (1935).

Рисунок старої дерев'яної церкви в Андрійовій надрукований у попередньому номері газети «Нове життя».

Примітка: Михайло Дубай в журналі «Дружно вперед» (№ 4, 1967, стор. 20 – 21) на основі доступних джерел наводить дещо інші дані, ніж їх презентують найбільш поширені довідники про село. Так, наприклад: в 1427 р. належало Маковицькому панству, в 1694 р. Андрійова належала домінії Ерделі. В Маковицькому панстві Андрійова знаходилась і після реорганізації в 1718 р. За даними 1720 р. в селі було 19 колонів (підданих хліборобських сімей), серед них Ткач, Шолтес, Семанчик, Поповець, Клебан, які належали до старих сімей села. Список осель Угорщини з 1864-65 рр. наводить в Андрійовій 11 хат, в яких жили селяни руської віри. Метрика в селі була заснована в 1752 р., а старі хроніки не збереглись. Новішу почав писати Йосиф Танчин. Шкільну хроніку почала писати в 1945 р. учителька Ганна Варзалій.

-мі-

Кирило Галушко про українців

Кирило Галушко, український історик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук:

«Перші літописні згадки слова «Україна» у значенні «бойового кордону Руської землі» належать до кінця XII – початку XIII століття. Це: Переяславщина, Посульська (за річкою Сула) оборонна лінія, галицьке Низов'я (Бакота) і Берестейщина (тоді частина Волині). Тоді це була «окраїна Руської землі».

Жоден російський історик не заперечує, що «Руська земля» в давньоруських джерелах до монгольської навали являла

собою три землі: Київську, Чернігівську і Переяславську. Це сучасна центральна Україна. Тобто «Україна» була «окраїною центральної України», а не Росії чи Польщі.

Значення терміну «українці» в Росії і в Україні розійшлися приблизно в XVI столітті. У нас це стало синонімом козаків, тобто «національного архетипу», там – назвою людей, що живуть на кордонах, околицях. Жодна з тих околиць не стала країною, і згодом всі ті кордони були забуті. Тому у визначенні слів «Україна» і «українці» в Україні і в Росії вкладали абсолютно різний зміст.

«Руськими як народом у Речі Посполитій або у Великому

князівстві Литовському українців ніколи не називали. Був давньоруський термін «русин», що не прижився у Московській державі, мешканців якого називали в джерелах не «русські люди», а «московські люди». У нас це було прикметником, а там – самоназвою. Наша самоназва – «русин».

Згодом, у нову історичну добу, в середині XIX століття представники інтелектуальної еліти того часу з Харківського і Київського університетів ініціювали ребрендинг, коли ми називалися «українцями».

ВВС

22 лютого 2020 р.

Степан Гладик

Об'єднання лемків Польщі повідомило, що 3 березня 2020 року після хвороби відійшов у вічність Степан Гладик, громадський діяч, співзасновник і довірчий голова Об'єднання лемків Польщі.

Степан Гладик народився 21.1.1948 р. в Гожівщині, куди батьки були змушені переселитись в результаті акції «Вісла». З Наднотецької землі родина Гладиків переселяється до Пшини біля Бельсько-Бялої. С. Гладик закінчив професійну технічну школу, працював у копальні.

У 1998 р. стає членом Головної управи Об'єднання лемків і активно включиться в роботу органів і організацій Об'єднання.

«Належав до тих лемків, які бачили себе від'ємною частиною українського народу і завжди це підкреслював», – підкреслює голова Українського товариства в Любліні Григорій Купріянович.

Як довірчий голова Об'єднання лемків Польщі Степан Гладик утримував ділові зв'язки з Союзом русинів-українців Словацької Республіки.

Похоронні богослужіння відбулися 5 березня 2020 р. в Білянці в православної церкви Покрови Пресвятої Богородиці і Почаївської Ікони Божої Матері.

Вічна йому пам'ять!

-мі-

Оголосили імена лауреатів Шевченківської премії-2020

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка оголосив лауреатів 2020 року.

Як повідомляє кореспондент Укрінформу, на початку брифінгу голова Комітету з премії Юрій Макаров заявив про зміну критеріїв при визначенні лауреатів.

«Ми сьогодні оголошуємо результати першого етапу роботи Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка нового складу. Ми оголошуємо лауреатів 2020 року. Але йдеться не лише про лауреатів. Йдеться так само про те, що ми саме цим складом маємо претензію трішечки змінити обличчя Національної премії», – сказав Макаров.

Він зазначив при цьому, що не має претензій до результатів Комітету попередньої каденції, зокрема й тому, що він сам входив до цього складу Комітету під головуванням Юрія Щербака у попередні три роки.

«І це була чесна, серйозна робота. Але так склалося, що премія – це ще одна медалька, яка важлива передусім для того, хто її отримує. Так чи так нам було майже неможливо уникнути цієї ситуації, коли премія дається за сукупність заслуг. Це те, що ми називаємо досягнення всього життя. Але ми солідарно ви-

рішили, що саме Шевченківська премія не лише тому, що вона єдина серед державних нагород, яка присуджується колективно і, головне, персональним складом людей, які відповідають своєю репутацією. А й тому, що вона все ж таки носить ім'я Шевченка», – наголосив Макаров.

А це, за його словами, означає, що так, як ми трактуємо Шевченка, ми значною мірою трактуємо й українську культуру.

«Якщо ми трактуємо Шевченка як дідугана з вусами і бандурою на березі Дніпра в шароварах, як на картині Трутовського, – то це одна українська культура. Якщо ми трактуємо Шевченка як новатора, як авангардиста, як культурного героя, – то це зовсім інша енергетика. І, відповідно, українська культура розвивається трішечки в іншому напрямку. Те, що ми, власне, і спостерігаємо. Ми виходимо з того, що премія має не просто увінчувати когось дуже достойного, а ще й показувати культурній спільноті, а якщо ширше, то цілому соціуму, те, які тенденції, тренди, явища в літературі, візуальних мистецтвах, публіцистиці, театрі, музиці і таке інше є, на нашу думку, магістральними, перспективними і так само новаторськими, енергетичними

– такими, що визначатимуть або мали би визначати обличчя української культури завтра. Ось така переакцентуація», – сказав голова Комітету.

Як зазначалося, лауреатів визначено у п'яти номінаціях.

У номінації «Література» цьогоріч обрано двох лауреатів. Це Маріанна Кіянська з книгою «Бабин Яр. Голосами» і Тарас Прохасько зі збіркою есеїв «Так, але...».

У номінації «Музичне мистецтво» – гурт «ДахаВраха» – Марко Галаневич, Ніна Гаренєцька, Олена Цибульська, Ірина Коваленко – з музичним альбомом «Шлях».

У номінації «Візуальні мистецтва» – Олександр Гляделов з мистецьким проектом «Карусель».

У номінації «Публіцистика, журналістика» – публіцистичне видання «Дівчата зрізають коси» Євгенія Подобної.

У номінації «Театральне мистецтво» – сучасна українська опера-реквієм «ЙОВ» («YOV») музично-театральної формації «Нова опера» у складі Романа Григоріва та Іллі Разумейка і режисера Владислава Троїцького.

У номінації «Кіномистецтво» цього року лауреата не обра-

УКРІНФОРМ.

Народ скаже – як зав'яже

*Здравий розум не дасть вочім плакати.
Здравий розум не дасть чоловікове (або: голові) плакати.*

Каждей мудрий про себе.

Мудрість не в очах, а в голові.

Мудрому псове палицу не вказій.

Мудрому псове лем палицу укаж.

Мудрому розум не треба.

Мудрий, як фішкаріш.

Мудрий, як Соломон.

Мудрий, як Соломоновы нагавіці (або: гачі).

Мудрий, як ворожыля.

Гуцульські фіглі

Гуцульські хлопчики-садисти надують жаб трембітами.

* * *

Розмовляють дві блондинки:
– Мій комп'ютер не видит принтера. Я уже і монітор до нього повернула, а він і так пише, що не видит. Що міні робити?

– Пальцьом покажи.

* * *

– Мужик купує квартиру та й звідатся:

– А ісе тиха квартира?

– Дуже тиха! Попереднього газду устрілили, та нико ані не чув!

* * *

– Петре, чи чув-ись, ож у нас у селі тоже лежачый поліцейський появилсь?

– Што, уп'ят участковый сі напив?

* * *
– Доцьо! Хочеш, оби він за тобов бігав?

– Ай!

– Копни го у гузицю і утїкай!

* * *

Їде гуцул в машині, його зупиняє дорожній інспектор, гуцул відкриває віконце, інспектор засовує голову в середину, а гуцул йому:

– ГАВ!!!

Інспектор, переляканий, відскочив! А гуцул йому каже:

– Не бійся, я припнетий!

* * *

Єгерь Василь вже 7 разів у Карпатах бачив снігову людину, але пити так і не кинув.

* * *

Карпатські дороги настільки суворі, що везучи в маршрутці з Рахова до Надвірної сметану, то можна привезти масло.

* * *

Ранок у селі. Бажаючи по-

спати ще, вуйко Іван чоботом перевів півня на годину пізніше.

* * *

– Дівчино, а як ти сі називаш?

– Света.

– То котрі, Різдвені чи Великодні?

* * *

– А хто то так верещить у сусідів?

– То дочка їхня, Катерина...

– Вона там що, народжує?!!!

– Ні. Ще покї вагітніє...

* * *

– Кохана, яку каву тобі зробити?

– Я б хотіла міцну, але м'яку, стрімку і ніжну, котра б відкрила мені світ спокус і невимовної чутливості, додала б нових відчуттів...

– Чуєш, а може, тобі просто горілки налити?

ВИЙШОВ ДРУКОМ 4-Й ВИПУСК «МАНДРІВНИКА»

Провесна 2020-го року принесла із собою ошатний і цього разу аж 90-сторінковий ілюстрований 4-й номер міжнародного незалежного чесько-український літературного часопису «Мандрівник», тим самим продовживши другий рік видання, започатковане весною 2019-го року Товариством «Опір Західної України» (м. Прага, Чеська Республіка) у співпраці з Видавництвом «Лілія» (м. Хмельницький, Україна) життя й діяльність «Мандрівника».

4-й номер «Мандрівника» тематичний і присвячений 75-річчю Пам'яті і Перемоги у Другій світовій війні (1939-1945 рр.), тож у 4-му номері багато прозових та поетичних творів, присвячених трагічним подіям війни і не тільки Другої світової війни (1939-45 рр.), але також й Першої світової війни (1914-1918 рр.), Радянсько-Афганської війни (1979-1989 рр.) тощо, як-от, наприклад, записані головним редактором «Мандрівника» Мгр. Олегом Павлівом спогади очевидців Українського Січового Стрілецьтва, спілкування головного редактора «Мандрівника» із ветеранами Радянсько-Афганської війни (1979-89 рр.) і т.д.

У 4-му номері «Мандрівника» надруковані теж твори різноманітних письменників із України та Словаччини: письменниці і перекладачки Ірини Мацько (м. Кошиці, Словаччина), письменника Івана Дубініна (м. Черкаси), письменниці і перекладачки Ольги Смольницької (м. Київ) та письменниці Юлії Драгун (с. Новоселиця, Тячівський р-н, Закарпатська обл.).

Розміщені теж результати Комісії Премії ім. Архипа Тесленка, котра і Премію ім. А. Тесленка (засновниками котрої є Товариство «Опір Західної України» та редакція «Мандрівника») визначила у номінації «кращий прозовий твір, опублікований в «Мандрівнику» у 2019 р.» Івана Яцканина, а в номінації «кращий поетичний твір, опублікований в «Мандрівнику» у 2019 р.» Юлію Драгун та окремою відзнакою головного редактора «Мандрівника» у номінації «вибір головним редактором кращого поетичного твору, опублікованого у «Мандрівнику» у 2019 році» Лілію Стасюк й Комісією Премії ім. А. Тесленка оголошено проведення II Премії ім. А. Тесленка на 2020 р., умови якої незмінні, як і у 2019 р.

4-й номер II-го 2020-го року видання «Мандрівника» продовжує налагоджувати, берегти і популяризувати чесько-словацько-українські культурні і літературні взаємини й на його шпальтах читачі знайдуть багато цікавого та корисного матеріалу.

Редакція «Мандрівника»

Програма радіо

18.3.2020 – середа

18.15 – 18.40 – Радіоновины (P)

19.00 – 20.00 – Бєсїда русинська

19.3.2020 – четвер

18.15 – 18.40 – Радіоновины (У)

20.3.2020 – п'ятниця

18.15 – 18.40 – Радіоновины (P)

21.3.2020 – субота

14.00 – 15.00 – Музичні вітання

20.00 – 20.30 – Корені

20.30 – 21.00 – Музика національностей

21.00 – 22.00 – Національний калейдоскоп

22.00 – 23.00 – Клуб особистостей, українськи, реприза

22.3.2020 – неділя

21.00 – 21.30 – Дзвони над країною русинськи, реприза

21.30 – 22.30 – Ми, русини, реприза

22.30 – 23.00 – Музика національностей, реприза

23.3.2020 – понеділок

18.15 – 18.40 – Радіоновины (P)

24.3.2020 – вівторок

18.15 – 18.40 – Радіоновины (У)

25.3.2020 – середа

18.15 – 18.40 – Радіоновины (P)

19.00 – 20.00 – Там, у нас

26.3.2020 – четвер

18.15 – 18.40 – Радіоновины (У)

19.00 – 20.00 – На словечко

27.3.2020 – п'ятниця

18.15 – 18.40 – Радіоновины (P)

28.3.2020 – субота

14.00 – 15.00 – Музичні вітання

30.3.2020 – понеділок

18.15 – 18.40 – Радіоновины (P)

31.3.2020 – вівторок

18.15 – 18.40 – Радіоновины (У)

Зміна програми можлива.

NOVE ŽYTĽA

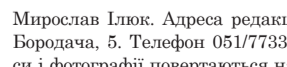

KULT
MINOR

s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 70. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видеа Союз русинів-українців СР.
Рік видання 70. Головний редактор
Мірослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пришів, Янка
Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextta.sk. Рукопи-
си і фотографії повертаються на просбу автора. Редакція залишає за собою
право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють
їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.